

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Блашкова О. М.,
к. пед. наук, доцент, кафедри практичної психології,
Маріупольський державний університет
Коропченко А. В.,
здобувач вищої освіти,
Маріупольський державний університет

ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ КРИТИЧНО ТА КРЕАТИВНО МИСЛИТИ В УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НУШ

«Критичне та креативне мислення» нині є одними із модних трендів в сучасній освіті. Про те, що розвиток зазначених типів мислення є одним з наскрізних завдань навчально-виховного процесу, також йдеться й у Концепції нової української школи [3].

Критичне мислення – складне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень.

Критичне мислення входить до загальної структури мислення в процесі пізнання і є мисленням вищого порядку. Структура мислення виглядає наступним чином: Загальне мислення; Предметне мислення (історичне, математичне тощо); Критичне мислення [2, с.37].

З педагогічної точки зору *критичне мислення* – це комплекс мисленневих операцій, що характеризується здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його[1].

Цим мисленневим операціям можна і необхідно навчати, а далі – вдосконалювати їх, тренувати, як, наприклад, тренують м'язи спортсмени чи техніку гри – музиканти. І саме школа є ідеальним середовищем для цього.

Сучасний школяр не може бути успішним, затребуваним у суспільстві, якщо йому не властиві такі риси критичного мислення, як усвідомленість,

відповідальність, цілеспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самостійність, самоаналіз, самоорганізованість, дисципліна тощо.

На думку О. Савченко, *критичне мислення* – це складний соціально-психологічний феномен, базою утворення якого є у єдності і взаємодії генетичні, соціальні і світоглядні особливості людини. Цілком природно, що «критичне мислення» відображає всі головні закономірності поняття «мислення» [6].

Критичне мислення є специфічним видом рефлексії, який ґрунтується на знанні науки логіки і відповідної предметної сфери, стосовно якої конструюється міркування.

Критичне мислення допомагає правильно орієнтуватися в постійно зростаючих потоках інформації й знаходити в них підстави для оптимальних рішень.

Повний цикл критичного мислення містить чотири взаємообумовлених фази: *аналіз – розуміння – оцінку – критику*.

Критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;

- бачити проблеми, ставити запитання;

- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;

- робити свідомий вибір, приймати рішення, обґрунтовувати його [2, с.38].

Сучасні учені визначають *креативне (творче) мислення* як таке, що має результатом відкриття принципово нового чи удосконаленого рішення цього або іншого завдання, а *критичне мислення* – це перевірка запропонованих рішень з метою визначення сфер можливого їх застосування. *Креативне мислення* спрямоване на створення нових ідей, а *критичне* - виявляє їх недоліки та дефекти. Для ефективного вирішення завдань необхідні обидва види мислення.

Основні характеристики критичного мислення:

- свободу та самостійність (здатність висловити ідею незалежно від інших);

- інформація для нього – відправна, а не кінцева точка для розвитку (щоб народити зважену думку потрібно опрацювати величезну кількість матеріалів);

- починається з постановки питань та проблем, які потрібно вирішити (перший крок до того, аби навчити учнів критичному мисленню полягає в тому, щоб допомогти їм розгледіти безкінечну кількість питань навколо);

- використовує переконливу аргументацію (коли людина знаходить власне вирішення і підкріплює його розумними доказами);

- є соціальним процесом (будь-яка думка перевіряється і відточується тоді, коли ми ділимося нею з іншими; коли ми сперечаємось, обговорюємо, заперечуємо і обмінюємося думками з іншими – ми поглиблюємо свою позицію) [2, с. 39; 7].

Критерії ефективності розвитку навичок критичного мислення, коли учень: формує власну думку; цінує спільну роботу, в якій виникає загальне рішення; здійснює обдуманий вибір між різними думками; вміє цінувати іншу точку зору;

аргументовано сперечається; вирішує проблеми; володіє дослідницькими навичками; виявляє інтерес до творчої діяльності [4].

Креативне мислення часто ще називають *out-of-the-box thinking*, тобто мислення поза шаблонами. Подолання стереотипів і вихід за межі – лише один з аспектів креативності, інші не менш важливі – вміння експериментувати і змішувати, формувати нові паттерни, оперувати складністю. Разом з тим, варто не плутати креативність із самовираженням і мистецькою творчістю.

Для того щоб учні могли скористатися своїми можливостями креативно мислити, важливо, щоб учитель розвивав у них низку важливих якостей, серед яких Д. Халперн виділяє наступні:

1. *Готовність до планування.* Оскільки думки часто виникають хаотично, важливо упорядкувати їх, вирішити, у якій послідовності їх викласти. Упорядкованість думки – ознака впевненості.

2. *Гнучкість.* Якщо учень не готовий сприймати ідеї інших, він ніколи сам не зможе стати генератором ідей. Гнучкість дозволяє почекати з винесенням судження, поки учень не буде мати різноманітну інформацію.

3. *Наполегливість.* Часто, зіштовхуючись з важкою задачею, учні вирішують відкласти її розв'язання на невизначений час. Учителю слід виробляти наполегливість у напруженні розумових сил, тоді учні обов'язково досягнуть значно ліпших результатів навчання.

4. *Готовність виправляти свої помилки.* Людина, що креативно мислить, намагатиметься не виправдати свої неправильні рішення, а зробити правильні для себе висновки, скористатися помилкою для продовження навчання.

5. *Усвідомлення.* Це дуже важлива якість, що передбачає вміння спостерігати за собою в процесі розумової діяльності, відслідковувати перебіг міркувань.

6. *Пошук компромісних рішень.* Важливо, щоб ухвалені рішення могли сприйняти інші люди [2].

Отже, запорукою успішної соціалізації учнів – це розвиток креативного та критичного мислення. Вони визначаються як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні види життєдіяльності, ефективно розв'язувати різні навчальні завдання та життєві проблеми. Учень, який навчається в сучасному навчальному закладі, – це особистість, у якої на високому рівні мають бути сформовані всі психічні процеси. Саме така особистість зможе успішно самореалізуватися в соціумі як свідомий та відповідальний громадянин, високий професіонал, особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Критичне мислення: ключові характеристики та вправи для його розвитку. URL: <http://etwinning.com.ua/content/files/659841>

2. Нова українська школа: формуємо продуктивну комунікацію в контексті демократизації освіти. Ужгород. ЗІППО, 2022. 123 с.

3. Нова українська школа концептуальні засади реформування середньої школи, 2016. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

4. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів. URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>
5. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії). Посібник для вчителя. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 105 с.
6. Савченко О. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*. 2011. № 9. С. 4–8.
7. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку) <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>

Буряк К.В.,

здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

Наукові керівники:

Чайка В.М., д. пед. наук, професор,
професор кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнський національний університет

Лупак Н.М., д. пед. наук, професор,
професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

ВИКЛИКИ САМООЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Самооцінювання навчальної діяльності, поруч із вербальним і рівневим оцінюванням та взаємооцінюванням, є частиною формуального оцінювання, запровадженого у Новій українській школі, та важливим елементом розвитку молодших школярів. Цей процес допомагає їм розуміти свої досягнення, визначати сильні та слабкі сторони, а також розвивати навички саморегуляції та самопізнання.

Самооцінювання навчальної діяльності як складова частина формуального оцінювання є предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як Н. Богданець-Білоskalенко та О. Фідкевич. Окрім цього, різні аспекти самооцінювання учнів початкової школи відображені у працях українських вчених Н. Гусарьової, Г. Захарової, Г. Катрич, В. Легін, Л. Ліщинської, Г. Липкіної, Т. Токарської (самооцінювання у контексті формування рефлексивних умінь), Я. Кодлюк, О. Савченко (самооцінювання як складова уміння вчитися), В. Дячука, Н. Леоненко, О. Лоюк, І. Шевчук (теорія і практика формування самоконтролю і самооцінювання) та зарубіжних науковців Н. L. Andrade, G. T. Brown, Y. G. Butler, Y. Du, A. Elder, H. Goodrich, L. R. Harris, J. Lee, X. Wang та ін.

Мета цієї роботи – окреслити основні виклики, які постають перед учасниками освітнього процесу у ході формування вміння учнів початкової школи здійснювати самооцінювання процесу і результату навчальної діяльності.